

Абзалова Хуршида Мирзиятовна

*Тошкент давлат юридик университети Жиноят ҳуқуқи,
криминология ва коррупцияга қарши курашиш кафедраси доценти,
ю.ф.д., доцент*

Донаев Бобуржон Иномжон ўғли

*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Ҳуқуқий сиёсат
тадқиқот институти, етакчи маслаҳатчи*

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА
ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИДА БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН
Фойдаланиш**

Абзалова Хуршида Мирзиятовна

*доцент кафедраси Уголовного права, криминологии и противодействия
коррупции Ташкентского государственного юридического университета,
д.ю.н., доцент*

Донаев Бобуржон Иномжон ўғли

*Исследовательский институт правовой политики при Министерстве
юстиции, ведущий консультант*

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГИЙ В
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН**

Abzalova Khurshida

*Associate Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-
Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor*

Donaev Boburjan

*The Research Institute of Legal Policy under The Ministry of Justice, Leading
consultant*

**THE USE OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES IN LAW ENFORCEMENT
ACTIVITY IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

Бугунги кунда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятини ташкил этишда рақамли технологиялардан фойдаланиш муҳим аҳамият касб этмоқда. Боиси, рақамлаштириш орқали маълумотларни сақлаш,

ўзаро алмашиш ҳамда кенг жамоатчиликка қисқа фурсатда етказиш бирмунча қулай тарзда олиб борилади. Хусусан, содир этилган ҳуқуқбузарликларни таснифлашда, далилларга баҳо беришда, ишларни судда кўришда, жиноятларнинг олдини олишда рақамли технологиялардан фойдаланиш ҳал қилувчи аҳамият касб этмоқда.

Дунё давлатларида маълумотларни хавфсиз, ишончли ҳамда қулай кўринишда сақлашда блокчейн технологияларидан фойдаланиш тобора оммалашиб бормоқда. Блокчейн технологияси хавфсизлик ва ўзаро мувофиқликдан иборат бўлиб, бу идоралараро маълумотлар алмашишда, бузғунчилик ва ўзгартиришдан кўрқмасдан ёрдам беради. Шунингдек, маълумотларни оммавий блокчейн ёки хусусий блокчейн воситалари билан бўлишиш мумкин.

Президент Шавкат Мирзиёев биринчи Тошкент халқаро инвестиция форумида замонавий инновацион ва блокчейн технологиялари ва сунъий интеллект негизини ташкил қилувчи алгоритм атамаси яна бир улуғ аждодимиз – Муҳаммад Ал-Хоразмий номи билан боғлиқ эканини таъкидлаб ўтган эдилар[1].

Блокчейн — бу «блоклар деб аталувчи тартибланган ёзувларнинг доимий ўсиб бораётган рўйхатини сақлайдиган тақсимланган маълумотлар базаси». Ҳар бир блокда олдинги блокнинг криптографик хеши, вақт тамғаси ва транзакция маълумотлари мавжуд. Блокчейн – бу кўплаб компьютерлар бўйлаб транзакцияларни ёзиб олиш учун ишлатиладиган марказлаштирилмаган, тақсимланган ва оммавий рақамли база ҳисобланиб, бунда барча кейинги блоклар ва тармоқ розилигини ўзгартирмасдан ёзувни орқага ўзгартириб бўлмайди.

Маълумотлар базаси одатда ўз маълумотларини жадваллар кўринишида тасвирласа, блокчейн маълумотларни бир-бири билан боғланган бўлақлар ҳолида (блокларга) шакллантиради. Ушбу маълумотлар тузилмаси марказлаштирилмаган ҳолда амалга оширилганда қайтариб бўлмайдиган маълумотлар жадвалини яратади. Блок тўлганида, у маҳкамланади ва бу вақт жадвалининг бир қисмига айланади. Занжирдаги ҳар бир блок занжирга қўшилганда аниқ вақт тамғаси берилади[2].

Шу сабабли ҳуқуқни муҳофаза қилиш соҳасида блокчейн технологиясидан фойдаланиш соҳа фаолиятида хавф ва юкни бироз енгиллаштиришга ёрдам беради. Блокчейн технологияси ўзининг ўзгармаслиги туфайли ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига потенциал жинойий фаолиятни таҳлил қилиш ва улардан фойдаланиш имкониятига эга, ушбу ҳолат харажатларни камайтиришга ҳамда маълумотларни олишга қулай имконият яратади.

Блокчейн технологияси мавжудликни, иқтисодий самарадорликни, шаффофликни, хавфсизликни, тезликни, умумий самарадорликни, ўзгартиришдан ҳимоя қилади, автоматлаштиришни ва маълумотларни

ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг тармоқларига интеграциялашувини осонлаштиради. Хусусан, **битфурй** блокчейн дастури – пул ювишга қарши воситаларни аниқлаш ва рақамли активларни бошқаришда давлат органлари ва молия институтлари билан биргаликда фаолият олиб бормоқда.

Дунё давлатларида блокчейн дастурларига криптовалюта ўғирлиги, фирибгарлик, хакерлик ҳужумлари, пул ювиш ва бошқа ижтимоий хавфли қилмишларни содир этилмаслиги учун асосий ҳимоя воситаси сифатида қаралади. Боиси, блокчейн технологияси ёрдамида ҳужжатлар ва киритилган ҳар бир ўзгартириш билан бирга сақланади, шунинг учун агар кимдир далилларни ўзгартирса ҳам, шахси охир-оқибат маълум бўлади ва жавобгарликка тортилади.

Блокчейн чегарасиз бўлиб, бу технологиядан исталган жойдан туриб фойдаланиш мумкин. Блокчейнларнинг ушбу хусусияти халқаро ҳамкорликни ҳам ривожлантиради, яъни халқаро жиноятларни таҳлил қилишда ва рикки давлат иштирокидаги ишларда блокчейн ёрдам бериши мумкин, чунки жараёнлар узоқ ва вақт талаб қиладиган барча процессуал усуллардан ўтишни талаб этмайди. Блокчейнларнинг ушбу хусусияти идоралараро ҳамкорлик ишларини бирмунча енгиллаштиради. Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ташкилотлар ўртасида аниқ муносабатни тартибга солишга, юзага келган муаммоларни биргаликда ҳал қилишда маълумотларни ўзаро алмашиш, сўнгги маълумотлардан бир вақтда хабардор бўлиш ва бошқа бир қатор ҳолатларда блокчейн технологиялар муҳим восита бўлиб хизмат қилади. Шу сабабли, блокчейн ҳозирда кўплаб муаммоларнинг ечими сифатида қаралмоқда.

АҚШ ҳукумати дастлаб **“Ипак йўли”** халқаро жиноятини ўрганиш ва жиноят аломатларини аниқлаш учун блокчейн технологиясидан фойдаланган. Ушбу жиноят гиёҳванд моддалар, қуроллар ва кўплаб ноқонуний маълумотлар учун ўзига хос рақамли қоронғу веб-бозор эди. **Хитой Жамоат хавфсизлиги** вазирлиги терговдан олинган далилларни булутли сақлаш учун блокчейн технологиясидан иборат дастурлардан фойдаланиб келмоқда.

Бугунги кунда мамлакатимизда ҳуқуқни қўллаш соҳасида илк бор блокчейн технологияларидан фойдаланилмоқда. Хусусан, бугунги кунда Адлия вазирлиги томонидан фуқаролик ҳолати далолатнома ёзувларини (ФҲДЙ) қайд этиш билан боғлиқ давлат хизматларини кўрсатиш жараёнларини “доимий такомиллаштириш тамойили” асосида ривожлантириб борилмоқда ва бунда янги инновацион технологиялар кенг қўлланилмоқда.

“ФҲДЙ ягона электрон архиви” ахборот тизимида блокчейн технологияси, қайд этилган фуқаролик ҳолати ёзувларининг ишончлилиги, хавфсизлиги ва доимийлигини кафолатлаш учун қўлланилади. Мазкур технологиянинг жорий этилиши фуқароларнинг

ҳаётини воқеалари билан боғлиқ бўлган тарихий фактларнинг ишончли ва хавфсизлигини таъминлаш билан бир вақтда, соҳада мавжуд бюрократик жараёнларни оптималлаштириш ва хизмат кўрсатиш сифатини ошириш имконини беради[3].

Блокчейн технологияси жиноятларни тергов қилиш ва кибержиноятчиларнинг эҳтимолий хужумларига қарши туриш учун кенг имкониятларни тақдим этади. Бир томондан, блокчейн шубҳали транзакцияларни кузатиш ва потенциал жиноятчилар ва улар билан боғлиқ бўлган шахслар ҳисобларига маблағлар ҳаракатини блокировка қилиш имконини беради. Шунингдек, инвесторларнинг маблағларини нотўғри ишлатиш ва ўғирлашни исботлаш учун ИСО венчур фондларини кузатиш мумкин. Бошқа томондан, блокчейнда сақланадиган тергов маълумотлари, шунингдек, бошқа суд-тиббий маълумотлар базалари бир вақтнинг ўзида қулайроқ ва хавфсизроқ бўлади. Бу ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига сизга керак бўлган барча маълумотларни – ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги маълумотларни, фуқаролар ва фуқаролиги бўлмаган шахсларнинг биометрик маълумотларини, судланганлик ҳолатини, қидирувда бўлганлар рўйхатини ва бошқаларни хавфсиз сақлаш имконини беради.

Қайд этиш жоизки, дунё давлатлари Ўзбекистонга капитал олиб кириш, криптовалютадан фойдаланиш бирмунча қулай деб ҳисоблайди. Боиси, Ўзбекистон пул бирлиги бўлган сўм нисбатан барқарор ҳисобланади, янги ҳукумат даврида эркин ҳаракатланишига рухсат берилди ва бу жараёнда ўз қийматининг ярмидан кўпини йўқотди. “Бизнинг мақсадимиз – СТО платформамазни бозорларда ёки Ўзбекистон каби минтақаларда ишга тушириш”, – дейди Хмел. БанкЕх. Ўзбекистонда эса БанкЕх кичик криптобозорининг дастлабки иштирокчиси ҳисобланади.

Жаҳон амалиётида кўпгина террорчилар криптовалюталарда ўз талабларини қўйишни бошладилар, криптовалюталар чегарасиз бўлиш учун яратилган, яъни уларни кузатиш қийинроқ бўлиши керак. Афсуски, кўплаб ҳукуматлар энг осон йўлни танлашга қарор қилишди, яъни ўз ҳудудларида криптовалюталардан фойдаланишни тақиқлашмоқда. Криптомаконидаги кўплаб шов-шувли фирибгарлик ҳолатлари ва 2018 йилда криптовалюталар қийматининг кескин пасайиши янги ривожланаётган саноатни ҳуқуқ-тартибот идоралари назарида ноқулай аҳволга солиб қўймоқда.

Сўнгги пайтларда бир қатор компаниялар пул ювишга қарши курашиш учун блокчейн ечимларини фаол равишда ишлаб чиқишмоқда. Улардан баъзилари криптовалюта транзакциялари учун таҳлил ва хавф мониторинги соҳасида муваффақиятли қўлланилмоқда. Соинфирм блокчейн таҳлилий стартапи 270 дан ортиқ хавф индикаторларидан фойдаланган ҳолда шубҳали транзакцияларни кузатиш ва молиявий терроризмга қарши курашиш имконини берувчи АМЛ платформасини

ишлаб чиқди. Шунингдек, франсуз киберхавфсизлик мутахассиси Нигма Сонсеил ва Австрия технология институти шу йил бошида суд-тиббийёт фанлари учун блокчейн платформасини эълон қилишди. Платформа фойдаланувчиларга блок операцияларини кузатиш ва тартибга солиш имкониятини тақдим этишга қаратилгандир[4].

Бугунги кунда шахсий маълумотлар ва интеллектуал мулкни ўғирлаш ҳолатлари кўпроқ қайд этилмоқда. Кибертеррорчилар ва кибержиноятчиларнинг ҳаракатлари ҳуқуқ-тартибот идораларини обрўсизлантиради, чунки кўпинча улар бундай ҳужумлардан ҳимояланиш ва уларга тезкор жавоб бериш учун етарли даражада жиҳозланмаган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. https://t.me/Press_Secretary_Uz/1461
2. <https://www.investopedia.com/terms/b/blockchain.asp>
3. <https://t.me/adliyangiliklari/6711>
4. <https://www.disruptordaily.com/blockchain-use-cases-law-enforcement/>
5. Расулев, Абдулазиз Каримович. "Криминологическая характеристика преступлений в сфере информационных (компьютерных) преступлений." Вопросы современной юриспруденции 2 (53) (2016): 28-38.
6. Расулев, А. К. "Повышение качества и результативности юридического образования и науки." Фан ва таълим замонавий босқичда: ислохотлар ва стратегик йўналишлар: 16-23.
7. Расулев, Абдулазиз, and Сурайё Рахмонова. "Преступления в сфере информационных технологий и безопасности: детерминанты и предупреждение." Общество и инновации 1.1 (2020): 200-209.
8. Расулев, А. К. "Ахборот технологиялари ва хавфсизлиги соҳасидаги жиноятларга қарши курашишнинг жиноят-ҳуқуқий ва криминологик чораларини такомиллаштириш: Юридик фанлар бўйича докторлик (DSc) диссертацияси автореферати." (2018).
9. Расулев, Абдулазиз, and Гайрат Садуллаев. "Training of Personnel in the Field of Countering Cybercrime: the Need and the Requirement of Time." in Library 21.1 (2021): 123-130.
10. Расулев, Абдулазиз, Шухрат Мирзаев, and Эльдар Шайдулин. "Организационно-правовые аспекты развития цифровизации в сфере юстиции: тенденции и перспективы." Общество и инновации 2.6 (2021): 125-133.
11. Расулев, Абдулазиз, and Баходир Исмоилов. "Организационно-правовые аспекты применения цифровых технологий в противодействии коррупции: зарубежный опыт правоприменительной практики." Общество и инновации 1.2 (2020): 300-320.
12. Расулев, Абдулазиз, and Эльдар Шайдулин. "Основные тенденции развития цифровизации органов юстиции Республики Узбекистан на

современном этапе." Современные тенденции развития цифровизации в сфере юстиции 1.1 (2022): 17-24.

13. Норметова, Малика, and Жасур Неъматов. "Понятие и сущность юридической помощи. Статус и роль адвокатов при оказании юридической помощи." Общество и инновации 2.3/S (2021): 502-506.

14. Неъматов, Жасур. "Определение статуса и особенностей проведения допроса участника уголовного судопроизводства." in Library 20.3 (2020): 57-58.